

Wiesław Partyka. ***Opieka instytucjonalna na Lubelszczyźnie w XIX wieku. Szpitale i przytułki.***
Towarzystwo Naukowe KUL. Lublin 2017, ss. 480.

Monografia *Opieka instytucjonalna na Lubelszczyźnie w XIX wieku. Szpitale i przytułki* ma charakter historyczno-pedagogiczny. Porusza zagadnienia, które nie były dotychczas przedmiotem analiz historyków wychowania czy historyków społecznych. Głównym celem monografii jest ukazanie stanu szpitalnictwa i opieki społecznej na Lubelszczyźnie w XIX wieku. Praca ta powinna stać się impulsem do podjęcia szerszych i bardziej szczegółowych badań dotyczących dziejów opieki w XIX wieku w okresie wielkich przemian cywilizacyjnych i gospodarczych zarówno na ziemiach polskich, jak i w całej Europie. Publikacja ukazująca ogólny obraz opieki społecznej i zdrowotnej na obszarze Lubelszczyzny – z natury rzeczy nie mogła uwzględnić wszystkich problemów szczegółowych, związanych np. z funkcjonowaniem wewnętrznym domów schronienia, życiem codziennym podopiecznych czy zarządem placówek opiekuńczych i leczniczych. Ukazuje za to sieć instytucji opiekuńczych i leczniczych, prawne i materialne podstawy ich funkcjonowania oraz zakres udzielanej pomocy. Pod wieloma względami jest to praca pionierska. Szczególnie kwestia szpitali-przytułków, czyli domów schronienia, nie spotkała się dotychczas z żadnym zainteresowaniem ze strony badaczy, mimo iż dotyczy bardzo istotnych problemów społecznych i kształtowania się nowoczesnego systemu opieki. Monografia ta bazuje przede wszystkim na archiwalnym materiale źródłowym, bowiem z uwagi na zasadniczy brak opracowań tej problematyki w niewielkim stopniu może podeprzeć się wynikami dotychczasowych badań.

Praca składa się z dwóch części. Pierwszą część stanowią trzy rozdziały. W rozdziale pierwszym szczegółowo omówione zostały prawne podstawy funkcjonowania szpitali i przytułków, zarówno w czasach przedrozbiorowych, jak i po utracie suwerenności przez Polskę. Zwrócono uwagę na postępującą sekularyzację instytucji opiekuńczych i kształtowanie się nowoczesnej opieki medycznej. W końcowej fazie tego rozdziału poddano charakterystyce badane terytorium. Lubelszczyzna przeanalizowana została pod względem przynależności do struktur administracji świeckiej i kościelnej. Przynależność ta określała obowiązujący system prawny, a także determinowała organizację opieki nad chorymi, opuszczonymi i ubogimi. Rozdział drugi w całości poświęcony został problematyce szpitali. Ukazano w nim proces kształtowania się nowoczesnego szpitalnictwa, zmian, jakie zachodziły w tym zakresie oraz przede wszystkim sieci i możliwości opiekuńczych tych placówek. Miała miejsce wtedy medykalizacja wcześniejszych szpitali-przytułków i powstawanie nowych instytucji, przeznaczonych już wyłącznie do opieki nad chorymi. Trzeci rozdział monografii poświęcony został przytułkom. Mówiąc o przytułkach funkcjonujących na terenie

Lubelszczyzny w XIX wieku, należy mieć na uwadze wszelkiego typu instytucje opiekuńcze, które udzielały pomocy i schronienia ludziom starym, sierotom oraz ubogim potrzebującym wsparcia, lecz nie zajmowały się leczeniem.

Bardzo istotna z badawczego punktu widzenia jest druga część pracy składająca się z aneksów. Szczególnie cenne są dwa pierwsze, w których przedstawiony został wykaz wszystkich placówek szpitalnych i domów schronienia, jakie funkcjonowały na Lubelszczyźnie w XIX wieku. Znajdują się tam przede wszystkim informacje dotyczące czasu powstania tych instytucji, wyglądu i stanu budynków, podstaw materialnych, zarządu, liczby podopiecznych, a w przypadku szpitali – ruchu chorych. Jest to doskonały materiał źródłowy dla badaczy reprezentujących różne dyscypliny i zajmujących się dziejami szpitalnictwa, opieki społecznej, pracy socjalnej, kultury materialnej czy życia codziennym dawnego społeczeństwa.

Omawiana praca oprócz walorów naukowych i poznawczych – ważnych z punktu widzenia badaczy historii szpitalnictwa i opieki społecznej – ma również wartość dla takich dyscyplin, jak historia wychowania, pedagogika opiekuńcza czy praca socjalna. Ukazując zmiany, jakie zachodziły w opiece nad człowiekiem potrzebującym na przestrzeni XIX wieku, warto podkreślać znaczenie działalności opiekuńczej, filantropijnej w tak trudnym okresie dziejowym narodu polskiego, jakim były rozbiory, nie tylko ze względu na istotny społeczny jej wymiar, ale również z uwagi na jej walory wychowawcze, tak dla ówczesnego społeczeństwa, jak i dla kolejnych pokoleń mogących czerpać z tego dorobku.

Praca autorstwa Wiesława Partyki, jako całkowicie nowatorska i od dawna oczekiwana przez historyków dobroczynności, szpitalnictwa i opieki społecznej, przynajmniej częściowo wypełnia w tym zakresie ogromną lukę badawczą. Bez wątpienia powinna dać asumpt do podjęcia podobnych badań porównawczych na innych terenach polskich zaboru rosyjskiego, a nade wszystko dotyczące pozostałych dwu zaborów. W dłuższej perspektywie czasowej winna stać się punktem wyjścia i bazą do opracowania syntezy opieki społecznej na ziemiach polskich w XIX wieku (pod zaborami).

*Marian Surdacki*⁵

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

⁵ Prof. dr hab. Marian Surdacki – kierownik Katedry Historii Wychowania i Opieki Społecznej Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, adres: ul. Droga Męczenników Majdanka 70, 20-325 Lublin, e-mail: msurd@kul.lublin.pl.